

Fran Saleški Finžgar: Pod svobodnim soncem

(obnova)

Sloveni se že desetletja preseljujejo in živijo preprosto pastirsko življenje. Njihov delovni dan je podoben včerajšnjemu. Le tu pa tam vstopi v to enolično življenje kak boj, nato pa življenje spet teče po starem kopitu.

Že dolgo časa je naše junake motila prisotnost bizantiskega vojskovodje Hilbudija onkraj Donave. Odločijo se, da ga bodo napadli. Niso si upali napasti frontalno, mož na moža, zato je Iztok, Svarunov sin, skoval načrt in le peščica je bilo pogumnežev, ki so se podali v boj mož na moža, ostali pa so v zasedi čakali in premagali sovražnika. Starešina Svarun si domisli, da bi si lahko sloveni nadeli oklepe poraženih, da bi se lahko nemoteno odpravili v tabor bizantincev, kajti vedel je, da to ni celotna vojska, ki jo premore Bizanc. Uspelo jim je priti v tabor, kjer so iz boja spet prišli kot zmagovalci. Vendar je bil v tem boju Iztok ranjen, kamen ga je zadel v glavo.

Po zmagi so se sloveni opomogli in Radovan, popotni pevec, ki so ga vsi imeli radi, je pripovedoval dekletom razne izmišljene in zlagane zgodbe. Priredili so celo veselico z vinom ki so ga našli v jami pod taborom.

Po teh bitkah, se je Iztoku porodila misel: "Kakšna bi bila moč slovenov, če bi se tej znali boriti kot bizantinci?" Zato si želi oditi v Bizanc, kjer bi se uril kot vojak. Sloveni pa so se dobro zavedali, da ne bi zmagali, če jih vrli Iztok ne bi razsvetlil s svojim načrtom in brez pomoči bratov Antov.

Naslednji dan pride v gradišče Hun, Tunjuš, misleč da prihaja v bizantinski tabor, a uvidi, kaj se je prejšnji dan zgodilo. Že takoj vidimo njegovo hinavščino, ko prestopi na stran Slovenov, ko popraša po Svarunu. Kasneje se celotno pleme Hunov pridruži Slovenom v tabor.

Našega glavnega junaka, Iztoka, pa še vedno zbada misel na vojskovanje v Bizancu, zatorej prosi Radovana, če ga lahko popelje v Bizanc. Ta mu sprva nasprotuje, nato pa ga "posvoji" in mu postane oče. Skupaj zbežita, kaj kmalu pa Svarun izve in se mu stori milo pri srcu, zato pošlje za njimi ljudi, ki pa ju ne najdejo.

Radovan razkrije na poti Iztoku, svojo nejevoljo, ko je prišel v tabor Tunjuš. Kajti vedel je, da je slednji vohun, ki dela za Bizanc.

Na svoji poti po Balkanu srečata Tunjuša, ki ju "prijazno" prisili, da se pridružijo večerji, kjer jim pijan razkrije, da bodo naslednji dan oropali znanega in dobrega Radovanovega prijatelja Epafrodita, nato pa zaspi. Ponoči Iztok ukrade dva konja in skupaj z Radovanom zbežita.

Naslednji dan pošlje jezni Tunjuš za njima jezdeca.

Ko sta domnevala, da sta dovolj daleč, sta sklenila upočasniti tempo, nakar Iztokovo sokolje oko zagleda na cesti prah, bil je Epafrodit. Odpravila sta se k vozu in povedala, kar sta izvedela sinoči. Čuvaji okoli voza jima ne verjamejo, vendar iz voza pokuka Epafroditova glava, ki spozna Radovana in mu verjame. Epafrodit, Radovan in Iztok se skrijejo, voz in stražarje pa puste na cesti. Nakar pridirjajo Huni in želijo oropati voz, ki pa je bil prazen. Vsi trije prispejo da Bizanca, kjer jima Epafrodit nudi prenočišče v zahvalo, ker sta mu rešila življenje.

Iztoka je Radovan iz radovednosti uvrstil na tekmovanje z lokom, ki se je odvijalo v hipodromu. Epafrodit pa je stavil velik denar na našega junaka in mu rekel, da mora biti zadnji, ki bo streljal. Vrstili so se tekmeči, nobenemu ni uspelo zadeti kragulja, niti urnemu poveljniku Azbadu ne. Nato pride Iztok na prizorišče, izbere največji lok, vzame samo eno od treh ponujenih pušic, vrže sedlo s konja ter ga zajaha. Konj je dirjal v polnem šprintu, občinstvo je bilo vznemirjeno, v zadnjem, četrtem krogu, pa se je Iztok obrnil, napel tetivo in sprožil. Zadel je ponosnega kragulja ravno v srce.

Po predstavi želi Radovan oditi nazaj domov, Iztok pa želi ostati.

Epaforidit in Iztok sta bila poklicana k Justinjanu, kjer ga prvič opazi lepa Irena, v katero se kasneje tudi zaljubi. Justinjan mu nadene naziv centuria.

Čez čas Radovan krene na pot, a pred tem pove Epaforiditu, da Izidor ni njegov sin.

Tu se zgodba povrne nazaj k Svarunu in pokaže Tunjušovo hinavščino že s tem, ko ta pove Svarunu, da se Antje pripravljajo na boj proti Slovenom, kar seveda ni bilo res. Izvemo tudi, da je hinavski barabi vseh Ljubinica, Svarunova hči ter Iztokova sestra.

Preselimo se nazaj v Bizanc.

V hipodromu se odvijajo vojaške vaje, kjer Iztok poveljuje Slovenom in Gotom, Azbad pa svoji legiji. Na vajah je bila prisotna tudi Teodora, Justinjanova žena in pa Irena. Teodora, po obnašanju sorodna Tunjušu, je uvidela, da je Ireni vseh Iztok, zato želi, da se Iztokova in Azbadova legija spopadeta. Tu se pokaže se zvitost obeh vojskovodji, ki imata podobno vojaško mentaliteto.

Po končanih vajah se odvija pojedina, katere se Iztok ne udeleži, ampak odide v svoj nov dom in sklene, da bo prelepa Irena odšla z njim domov. Po pojedini se Irena preobleče in odide s sužnjo ven, kjer izza nekega grma skoči Iztok in ji izpove svojo ljubezen. Enako stori tudi Irena, vendar zahteva od Iztoka, da sprejme krščanstvo.

Pogovoru pa je prisluškovala despojna Teodora, ki je zasledovala Ireno. Od tega dne dalje postane edina Teodorina skrb, kako omrežiti našega junaka.

Čez nekaj dni sloven rdečih kodrov čaka na Ireno, vendar pa namesto nje pride Teodora; to pa naš junak izve šele, ko jo poljubi.

Naslednje jutro postavni sloven premišljuje o minulih dogodkih in se z starejšim slovenskim vojakom zmeni, da udarijo prek Hema.

K znanemu trgovcu pride sluga s sporočilom, da je despojna ljubosumna in jezna, ker slovenovo srce bije za Ireno. Zaradi tega, se odloči, da bo tudi on igral v tej zapleteni drami.

Irena napiše pismo Iztoku, da mu razloži pravo in edino vero. Dobita se in odplujeta z barčico na morje, vendar jima je nekdo sledi in ju napadel. Vendar se Svarunov sin bori kot lev in s pomočjo trgovčevih sužnjev pobije napadalce. Bolehno Ireno odpelje k trgovcu, ki ji nudi pomoč in se odloči da jo bo oskrboval v svojem domu, s tem pa se zaplete v konflikt z despojno. Nasledni dan je bil Iztok, zaradi zmage v hipodromu, proglašen za magistra pedituma. Isti dan Teodora izve, da Epaforidit nudi pomoč Ireni, zatorej se odloči maščevati. Odloči se, da bo Iztoka zaprla v ječo. Nesramna in zvita, kakor je bila, je svojega moža, Justinjana prisilila, da je dal pregledati vsakega trgovca v mestu.

Epaforidit opozori svojega varovanca, naj se pazi, ko bo odšel nadzarovat straže. Zbere vso bogatstvo, ki ga premore in ga proda ter se odloči oditi v Atene.

Radovan se vrne v Bizanc, da bi opozoril Iztoka, da Tunjuš spet naravnava brata proti bratu v Iztokovi deželi. Po pogovoru s pesnikom se stari trgovec odpravi v atrij, kjer je stal Kvestor s stražo, da pregleda bogatstvo, ki naj bi ga imel. Vendar Epaforidit je že vse skupaj prodal.

Zvečer pa pride Irenina sužnja, Cirila in oznani novico, da je Azbad vdrl v Irenino sobo in uvidel, da Irene ni bilo tam in prišel do zaključka, da je raje z barbarom kot z njim.

Za tem pa potrka trgovcu na vrata vojaki in mu povedo, da je Iztok zbežal.

Irena je bila razočarana, a hkrati srečna, ko je slišala, da je Iztok zbežal in si tako rešil življenje.

Nato Irena zbeži s Cirilo k svojemu stricu v Toper.

Epaforidit naznani novico Radovanu, ki sprva zelo vesel, a veselje ne traja dolgo, kajti v sobo priteče Spiridion, ki naznani, da je Iztok zaprt v dvorni ječi, iz katere nihče ne pride živ.

S tem se prva knjiga konča.

Druga knjiga pa začne tako, da se Teodora odpravi do našega priklenjenega junaka, ki jo, kljub temu, da je vklenjen, zavrne. Besna cesarica odide do moža in ga spet z zvijačo prisili, da naj zapre Epafrodita. Mine teden dni in na Epafroditova vrata pride sodnik, ki mu naznani sodbo zoper njega.

Epafrodit takoj pozove Spiridiona, naj pride k njemu, da bi se laže dokopal do Iztoka, ker pa Spiridion ne pride po kopnem, temveč po morju, ga služabniki primejo in premlatijo kot preprogo, misleči da je vohun.

Naslednji večer Sloveni pripravljajo konje za beg. Epafrodit, skupaj z zvestim sužnjem Numido in Spiridionom, pride do ječe, kjer s ponarejenim dokumentom odide do Iztoka. Med tem časom pa Numida onesposobi ječarja, da so lahko nemoteno rešili Iztoka železnih verig in zbežali. Žal ne za dolgo, saj so jih pri izhodu iz ječe zaustavili vojaki.

V tistem trenutku pa so prihrumeli Sloveni in trgovčevi sužnji in premagali vojake. Vsi skupaj so se odpravili na barko in odšli k Epafroditu po konje, od koder so Sloveni skupaj z Iztokom zbežali.

Ko je Azbad o tem obveščen, ponori kakor pes s steklino. Odide v vojašnico in zahteva od vojakov, da poiščejo Iztoka. Vojaki se mu upro in mu ubijejo konja.

Po treh dneh plovbe Epafrodit, skupaj s sužnji, pripluje do Topra. Tu odpusti svoje sužnje. Epafrodit je želel prikazati kot, da se je potopil skupaj z barko, zato preoblečen, skupaj s sužnji, odide na kopno. Le zvesti Numida ostane na barki in se pretvarja, da da je Epafrodit. Naposled barko potopi in zaigra Epafrodotitovo utopitev.

Irenin stric, h kateremu se je zatekla, je želel rešiti Epafrodita, zato, da bi ga lahko izročil despotu in za to dobil nagrado.

Ko Iztok prispe v tabor Slovenov sreča prijatelja Radota, ki mu pove kakšne so namere Tunjuša, ki vztrajno ščuva Ante proti Slovenom.

Tako se podajo v divji galop, dokler ne pridejo do utrdbe Černe, katero zavzamejo z ukano. V utrdbo pride tudi Radovan, ves potolčen, kajti zbežal je pred Tunjušem. Izidor je dal takoj povelje, da gredo za Tunjušem, a jim slednji urno zbeži.

Medtem pa se je začela vojna med Sloveni in Anti.

Iztoku uspe Slovenom odpreti oči in sicer, da je za vojno kriv Tunjuš.

Slednji se zaljubi v Ljubinico in jo ugrabi.

V istem časom pa pride Azbad v Toper in ponudi Rustiku višji čin v zameno za Irenino roko. Rustik obljubi Azbadu poroko s svojo nečakinjo, kljub temu, da je imel nalogo privesti Teodori Epafrodita in Ireno, vendar je po njegovem mnenju Epafrodit mrtev. Ko se vrne v Toper pove Ireni, da bo postala Azbadova žena.

Zmagoslavni Slovani so prišli v Svarunov tabor, ki pa je bil opustošen in tudi Ljubinice ni bilo. Zaradi tega Iztok napove maščevanje Hunom. Isto noč so zbrali vojsko in se zapodili za malopridnežem. Ustavili so se pri Donavi, kjer niso mogli na drugi breg, po žrebu so poslali najmlajšega, ki je na hlebu preplaval, nato pa so mu sledili še ostali.

Prispeli so do obzidanega Hunskega tabora in ga s težavo zasegli. Vendar cilja niso dosegli; Tunjuša in Ljubinice ni bilo nikjer.

V taboru najdejo Alanko, Tunjuševo ženo, ki edina ve, kje je Ljubinica.

Preko Radovana izvemo, kaj se je zgodilo: Alanka je bila ljubosumna na Ljubinico, zato jo je hotela zastrupiti, a je ni, ker ji je rekel Balambak, da če se kaj žalega zgodi Iztokovi sestri v Tunjuševi odsotnosti, bo Tunjuš sam poskrbel za vse, ki so bili v taboru.

Izmisli si nov načrt. Čez nekaj dni Varhuni napadejo čredo Hunov, ki se takoj zapodijo za tatovi. Tisti trenutek izkoristila Alanka in "pomaga" Ljubinici pobegniti iz tabora.

Napoti jo v napačno smer. Uboga reva jezdil dva dni. Zaradi lakote ukrade neki manjši skupini ljudi hrano. Drugo noč zasliši lajanje volkov in spleza na drevo, da bi se rešila.

Volkovi pa raztržejo konja. Naslednji dan se napoti proti cesti, kjer omedli.

Čez čas pa pride v Tunjušev tabor Radovan, pobrit in preoblečen. Povpraša po Tunjušu in vidi, da so prav vsi žalostni. Balambak mu pove, da je Tunjuš v Bizancu in da je slovenka zbežala. Radovan takoj poveže dogodek z Alanko in z zvijačo vidi, da je imel prav.

Nato odjezdil za sledmi, ki jih je za seboj pustila Ljubinica.

Z zvijačo prepriča ljudi, da mu pomagajo pri iskanju Ljubinice, ki jo je tokrat imenoval kot svojega sina.

Ko pa najdejo raztrganega Ljubiničinega konja, zapodi vse stran in se razjoče.

Svojo pot nadaljuje po cesti, ko zagleda gručo ljudi, v kateri je bil tudi Numida, ki mu pove, da je z njim Irena. Povpraša ga, če bi se mu pridružil, vendar Radovan ne more nadaljevati poti brez Iztokove sestre.

Kako pa se je sploh Irena znašla z Numido? Ta jo je ukradel skupaj s 40 razbojniki, ki jih je najel po naročilu Epafrodita. Nato pridrvi vojska Hunov. Numida da hitro Radovanu pismo za Iztoka in zbeži, saj ostali ne smejo izvedeti, kdo je v resnici in da skriva Ireno.

Radovan odide torej do Iztoka ter mu odda pismo, ki je bilo od Epafrodita, v katerem je bilo zapisano, da je v Solunu z Ireno.

Čez čas se Iztokova vojska spopade s Huni, jih premaga in Rado najde Upravdovo pismo pri Tunjušu. Pismo pa je predstavljalo dokaz, da sta Tunjuš in Upravda "kopala jamo Slovenom", hkrati pa je predstavljalo "dar sprave med Anti in Sloveni".

Nato so se odpravili do Topra, ki so ga z zvijačo zavzeli. Premagajo pa tudi konjenico Azbada, kateri je moral iti z njimi v spopad po posredovanju Teodore pri Upravdi. Slednja se je Azbada želela rešiti, saj bi ta lahko povedal Upravdi, da je ona v bistvu povzročila tako močno Iztokov željo po maščevanju.

Čez teden dni prispejo v Toper jadrnice, na katerih potuje Epafrodit z Ireno in Ljubinico.

Sledi srečen konec: Ljubinica in Rado se poročita, ravno tako Irena in Iztok, le da imata slednja sedem otrok, "sedem dečkov, vrlih sokolov. Iztokov duh pa je rodil tisoče, ki so se vojskovali z Bizantinci, prehodili Ilirijo, dospeli v Helado do Epafroditevega groba in potrkali na vrata samega Bizanca.."